

УХВАЛА

Міжнародної науково-практичної конференції

«УКРАЇНОЗНАВСТВО У СВІТОВОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРОСТОРИ»

21–22 жовтня 2010 р. (м. Київ)

Міжнародна науково-практична конференція стала своєрідним підсумком науково-теоретичної і практичної роботи, проведеної колективом Національного науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України та численним активом науковців-українознавців, вчителів і викладачів українознавства в Україні й за кордоном.

За минулі роки на зібраннях міжнародного форуму були всебічно обговорені такі питання: «Роль вищих навчальних закладів (інституцій) у розвитку українознавства» (1992); «Українознавство в розбудові держави» (1993); «Українознавство: теоретико-методологічні та організаційні проблеми» (1994); «Україна, українство, українознавство – витоки та найдавніша історія» (Сімферополь, Алушта, 1995); «Україна, українство, українознавство XIV–XVIII ст.» (Кіровоград, 1996); «Україна, українство, українознавство XIX ст.» (1997); «Україна, українство, українознавство XX ст.» (1998); «Україна, українство, українознавство на межі тисячоліть» (1999); «Українознавство в системі освіти» (2000), «Українознавство – наука самопізнання українського народу» (2001),

«

Українознавство в розбудові національної освіти України XXI століття: проблеми та напрями розвитку

» (2002

), «

Українознавство в розбудові громадянського суспільства в Україні

» (2003

), «

Соціально-економічні, політичні та етнонаціональні чинники буття народу в системі українознавства

» (2004

), «

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Міжнародний конгрес

–

2005

), «

Українська освіта у світовому часопросторі» (міжнародні конгреси 2006, 2007, 2009 років),

«

Українознавство XXI ст.: нові вимоги, проблеми та методологія розвитку

» (2008).

На Міжнародній науково-практичній конференції 21–22 жовтня 2010 р. було заслухано майже 100 доповідей та повідомлень, в яких розглянуті важливі питання розвитку сучасного гуманітарного простору України та гуманітарного життя українців зарубіжжя. В центрі уваги учасників обговорення були **проблеми:**

I. Місця і ролі українського етносу та національної ідеї у формуванні гуманітарного простору України й світу, питання вивчення особливостей та напряму етнонацієгенезу в системі середньої та вищої школи, формування світогляду в учнівській та студентській молоді. В доповідях особливо наголошувалося, що більшість проблем нашого сьогодення породжена несформованістю на загальнодержавному рівні чіткого уявлення про концептуальні та теоретико-методологічні підвалини процесу, який би забезпечив реалізацію головної мети – самопізнання, самовдосконалення та самореалізацію українського народу. На жаль, ми не ставимо в центр уваги досліджень про визначальну роль реального способу життя, – бо не маємо науково обґрунтованої програми стратегічного розвитку України як суверенної держави. Тому ми не маємо і Концепції та Програми гуманітарного розвитку суспільства – дитини й родини, села і міста, всіх верств і нації в цілому, а відповідно до цього – і науково виваженої концепції гуманітарної сфери в освіті, науці, культурі, ідеології державотворення. Практично на старих ціннісних

орієнтаціях і установках робиться спроба наростити нові «національні» форми. В Україні все ще не сформована думка і про пріоритетну роль українознавства як наукової основи національної самосвідомості, вироблення ідеології національно-державного розвитку. До цього часу не розроблено чіткої дієвої державної стратегії й програми розвитку національної освіти та виховання на засадах українознавства. І, як наслідок, у цій сфері за останніх 19 років якихось серйозних зрушень все ще не відбулося. Не дивно, що й тепер можна почути, що ми не те що консолідованої нації, а й власної національної ідеї все ще не маємо. А національні інтереси у нас обмежуються в кращому разі ситуативними діями, інтересами галузі, підприємства, фірми, соціальної верстви. Що Україна – це держава, де вирішуються переважно тактичні питання в інтересах політичних угруповань, соціальних груп, окремих людей, які не можуть визначити перспективу навіть для самих себе. В спільноті ж, як засвідчує практика, поки що відсутнє чітке бачення пріоритетів та ідеалів, принципів і методів, за якими необхідно будувати незалежну Україну. Все це вимагає невідкладного виправлення ситуації.

Для цього потрібна консолідація держави та національних сил в дослідженні реального стану вітчизняної гуманітарної сфери, конституційно-правового становища українців, розвитку громадянського суспільства, всієї системи життя народу: проблем **дитини – сім'ї – матері – молоді** тощо.

II. Учасниками конференції було підтверджено, що проблеми мови та культури як явища всеосяжні, бо охоплюють сфери як свідомості, так і буття людини та суспільства, не можна зводити до допоміжної ролі чи декоративної функції у розвитку суспільного та світового поступу. Вона займає чільне місце в системі українознавства. Говорити про гуманітарну політику галузі освіти, соціальних аспектів у світовому просторі на часі, тому що в основі гуманітарної політики будь-якої держави лежать, насамперед, соціально-економічні інтереси та відповідні їм духовні, мовні, культурні засади. Гуманна освіта має бути попереду спеціальної, і її слід розуміти як розвиток людського духу. В тому і її місія.

Серед основних завдань духовно-культурного розвитку України на основі теоретико-методологічних засад необхідно визначити першорядні засади мовно-культурної політики в Україні: визнання мови й культури головними чинниками збереження самобутності й самовідтворення української нації та забезпечення самоцінності й незалежності їх розвитку в усьому розмаїтті виявів; підвищення духовної ролі мови й культури як головних чинників націєтворення в гуманітарній, науково-технічній, виробничій галузях, культивуванні національних духовних цінностей в усіх сферах суспільного життя.

Глобальна ситуація, в якій опинилося людство, – це криза споживацького ставлення людини не лише до природних, соціальних, але й моральних ресурсів. Помітно, що «ринкова людина» часто ігнорує моральні і правові принципи заради прагматичної вигоди. Норми поведінки дедалі більше позбавляються культурних, моральних, духовних, релігійних, етнонаціональних цінностей.

Тому засвоєння культурних надбань у контексті європейських цивілізаційних підходів має стати пріоритетним завданням культурної політики сучасної України, реалізація якого слугуватиме гарантією збереження національно-культурної ідентичності української нації. Недругорядною залишається необхідність широкої інформованості людей з питань цілісного образу української національної культури через систему освіти усіх типів та через мас-медіа. Все це сприятиме консолідації нації та державотворчим процесам, а не руйнації духовності. Тому головне завдання на сьогодні соціально-гуманітарного блоку державної політики полягає у **збереженні довілля** як чинника української культури, розвитку **духовно-моральних цінностей індивідуума**, **нації та всіх етнічних груп** в Україні. , Н

Великою помилкою окремих політиків є **недооцінювання феноменів мови й культури у розвитку економічних та демократичних перетворень**

. Ці реалії тісно пов'язані між собою, розвиток інноваційних програм має бути спрямований на паралельні процеси при розбудові економіки і культури, піднесення культури завжди впливало на економічне зростання.

III. Проблематика тем, виголошених на засіданнях конференції, торкалася української мовної ідентичності, історичної ідентичності, філософських та лінгвістичних аспектів цього поняття, методики формування українського світогляду засобами мовної освіти.

У своїх наукових розвідках автори звертали увагу на різні аспекти мовної ідентичності, зокрема:

– на мовну політику держави;

- на органічний зв'язок мови й культури як критеріальні ознаки рівня культури особи й суспільства;
- на смислочуттєвість та чуттєвість як ознаки етнічної ідентичності українців;
- на існування подвійної ідентичності в діаспорному середовищі;
- на обов'язковість перекладу творів письменників, які використовують територіальні діалекти;
- на вивчення топоніміки як одного з важливих чинників формування мовної ідентичності;
- на обов'язковість упровадження мови та знань про мову в умовах освітнього середовища на персональному рівні.

IV. Виступи учасників тематично розкривали й такі питання: стан впровадження та викладання українознавства у вищих та загальноосвітніх навчальних закладах, методика викладання українознавства у різних типах навчальних закладів, українознавчий принцип викладання профільних дисциплін, українознавство у системі виховної роботи, науково-дослідна робота як засіб розвитку творчої особистості, взаємозв'язок ЗНЗ та ВНЗ.

Учасники обговорення наголошували, що в суверенній Україні мають бути змінені принципи навчання і виховання, в умовах української національної школи постала необхідність забезпечення єдності виховання і навчання, повинна впроваджуватися нова освітньо-виховна методологія, яка покликана забезпечити виховання патріота, громадянина української держави, свідомого державотворця, творчої особистості, яка співпрацюватиме зі світом на засадах кооперації, здатної реалізувати своє власне покликання та реалізувати покликання української нації. У цьому процесі надзвичайно

важливе місце посідає українознавство як навчально-виховна дисципліна, оскільки воно є системною, інтегративною наукою, що вивчає українську людину, Україну та світове українство у часопросторовості, його взаємини з іншими народами. Українознавство у навчанні і вихованні визначає світоглядні цінності, є засобом пізнання та інструментом творення гармонізації змісту всіх інших предметів.

Трансформація змісту вищої та загальної середньої освіти є одним з найважливіших складників процесу модернізації. Вона передбачає, передусім, оновлення державних стандартів початкової, базової та повної середньої освіти, навчально-методичного забезпечення на українознавчих принципах.

В умовах докорінного реформування концептуальних, організаційних і структурних засад вітчизняної освіти вирішальна роль відводиться готовності педагогічних кадрів до реалізації поставлених завдань. Вони мають стати рушійною силою відродження та створення якісно нової системи освіти.

Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах є центральним завданням та гарантом успіху модернізації освіти, повинна стати провідним принципом державної освітньої політики.

Учасники конференції звернули увагу на нагальну необхідність ґрунтовного цілеспрямованого реформування наукової і освітньої галузей держави з урахуванням надання першочергової уваги посиленню виховного потенціалу освіти, вироблення та впровадження українознавчої методології у викладанні профільних дисциплін у ЗНЗ, ВНЗ.

Після активного обговорення та аналізу доповідей на конференції прийнято **ухвалу:**

Звернутися до Президента України та Кабінету Міністрів України з такими пропозиціями:

1. Розробити на загальнодержавному рівні цільову програму реформування найважливіших галузей матеріального і духовного життя народу.
2. В системі заходів по її реалізації особливу увагу звернути на реформування духовної сфери на якісно нових українознавчих засадах.
3. При складанні державного бюджетного фінансування особливу увагу звернути на фінансування розвитку науки і освіти як нерозривного цілого, вважаючи, що освіта не може розвиватися без проведення наукових досліджень та впровадження отриманих результатів в усі сфери суспільного життя. Бажано, щоб 2011 рік став не тільки роком освіти, а й роком науки в Україні.
4. Створити при Урядові України комітет мовної політики.
5. Організаційно й фінансово підтримати ініціативу ННДІУ про впровадження в усі сфери суспільства програм сертифікації знань з української мови та українознавства.
6. Передбачити відповідальність за публічне зневажливе ставлення до державної мови.
7. Ввести посади консультанта з мовних питань на теле- та радіоканалах.

До Міністерства освіти і науки України:

1. При розробленні «Базового навчального плану» для загальноосвітніх та ВНЗ відновити дію положення Постанови Кабінету Міністрів України від 5.08.1998 р. про включення до нього українознавства як окремої навчальної дисципліни та введення до інваріантної складової навчальних планів ВНЗ і ЗНЗ предмета «Українознавство». Передбачити підготовку бакалаврів і магістрів за спеціальністю «українознавство». При цьому особливу увагу звернути на вивчення учнями та студентами питань етно-, націєгенезу українців та вивчення проблем інтеграції етнічних меншин в єдиний гуманітарний простір України.
2. Стимулювати діяльність ВНЗ, які готують фахівців за спеціальністю «українознавство».
3. В системі МОН України розгорнути роботу зі створення центрів, кафедр українознавства, які б забезпечували систематичну професійну підготовку вчителів українознавства.
4. У структурі Міністерства створити спеціальний підрозділ (відділ), який би оперативно вирішував усі питання, пов'язані з розвитком українознавства як науки і навчальної дисципліни.
5. Розробити структурно-функціональну модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників з українознавства ЗНЗ та ВНЗ. В системі Міністерства визначити ВНЗ з підготовки та підвищення кваліфікації вчителів для українських освітніх закладів за кордоном.
6. Залучати співробітників ННДІУ як фахових експертів до роботи комісій з питань розвитку національної освіти та науково-методичних різнопрофільних рад МОН України.
7. У структурі Міністерства створити окремий підрозділ з національного виховання, який був би відповідальним за зміст і методику виховного процесу в закладах освіти,

узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду.

8. В планах НДР МОН України при проведенні конкурсу наукових проектів передбачити конкурс за напрямом «українознавство».

9. У видавничих планах Міністерства передбачити видання програм, підручників і посібників з українознавства.

10. Підтримати науково-педагогічний проект «Освітнє середовище закордонних українських навчальних закладів» ННДІУ, Міжнародної української школи (МУШ), Інституту інноваційних технологій та змісту освіти.

11. Враховувати при прийнятті законодавчих документів щодо української освіти зарубіжжя аналітичні дані моніторингу освітніх потреб учасників навчально-виховного процесу закордонних українських навчальних закладів (ЗУНЗ), реалізованого в межах проекту «Освітнє середовище закордонних українських навчальних закладів».

12. Ініціювати підготовку та прийняття нормативних документів щодо підсумкового (семестрового й річного) контролю рівня навчальних досягнень учнів ЗУНЗ за допомогою інформаційних технологій (в on-line та off-line режимах).

13. Сприяти впровадженню на базі ННДІУ та МУШ проекту психолого-педагогічного консультування учасників навчально-виховного процесу ЗУНЗ «Психолого-педагогічний консультаційний on-line центр», зокрема – індивідуальній психолого-педагогічній діагностиці та консультації.

14. Підтримати ініціативу ННДІУ та МУШ щодо здійснення підвищення кваліфікації педагогів закордонних українських навчальних закладів за допомогою як стаціонарної, так і дистанційної освіти; сприяти розробці відповідних нормативних документів, які б регламентували порядок урахування результатів навчання на дистанційних курсах підвищення кваліфікації для педагогів ЗУНЗ під час атестації з метою підвищення кваліфікаційної категорії.

15. З метою урегулювання державної нормативної документації щодо дистанційної освіти в українських та закордонних українських загальноосвітніх навчальних закладах розробити положення «Про дистанційне навчання в системі загальної середньої освіти»; створити робочу групу для розробки та опрацювання вказаного положення із залученням присутніх на конференції провідних українських спеціалістів в галузі освіти, в тому числі – дистанційної.

16. Розглянути спільно з керівниками ЗУНЗ кожної країни можливість нормативного врегулювання зарахування результатів іспиту з української мови в ЗУНЗ (підтверджених сертифікатом про певний рівень володіння мовою) як іспиту з іноземної мови при вступі до вищих навчальних закладів країни мешкання.

17. Розглянути питання розробки Закону про стандарт української мови на виконання статті 10 Конституції України.

18. Розробити критерії оцінювання творчих дослідницьких робіт у школі.

19. Акцентувати увагу на формуванні позитивного іміджу України у викладацькій діяльності, на використанні позитивних прикладів із життя держави.

20. Посилити українознавчий аспект у курсах викладання української мови та літератури в загальноосвітній та вищій школі.

21. Повернути екзамен з української мови як обов'язковий вступний іспит до аспірантури з усіх спеціальностей для забезпечення україномовної компетенції майбутніх науковців.

22. Ввести спецкурс «Українська наукова мова» до програми підготовки аспірантів з усіх спеціальностей.

23. Не допустити усунення екзамену з української мови з практики зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників середніх загальноосвітніх навчальних закладів України, яка є засобом здобуття фахової освіти у ВНЗ України.

24. З метою формування сприятливого українського мовного середовища домогтися систематичного функціонування на державних каналах телевізійних навчально-освітніх програм з української мови, літератури, українознавства.

До Міністерства закордонних справ:

1. Розробити Положення про інформаційно-культурний центр при посольствах України, в якому було б передбачено форми і механізми співпраці із ЗУНЗ.

2. До затвердження Положення сприяти ЗУНЗ у використанні приміщень інформаційно-культурних центрів при посольствах в організації навчально-виховного процесу.

3. Передбачити відповідальних за юридичне консультування щодо організації діяльності ЗУНЗ в країнах перебування українців.

До засобів масової інформації:

1. Запропонувати каналу УТ-1 ввести в ефір програми, що торкаються питань культури української мови.

2. Популяризувати українознавчі лінгвістичні студії, де акцент поставлено на ідеях українських мовознавців.

Національному науково-дослідному інституту українознавства МОН України:

1. В наукових дослідженнях зосередити увагу на подальшому більш глибокому розробленні концептуальних теоретико-методологічних, історичних та історіософських підвалин науки самопізнання та технологій впровадження наукового доробку в суспільно-політичне, державне життя, в системи освіти, науки та виховання.

2. На базі ННДІУ створити постійно діючу структуру (факультет), курси з перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів (викладачів) українознавства та організаторів освітньо-виховного процесу.

3. Розробити та запропонувати іншим інституціям, які здійснюють перепідготовку кадрів всіх рівнів і напрямів, курс з українознавства як складову освітніх програм.

Тільки спільними зусиллями держави, науковців, вчителів, викладачів і управлінців усіх рівнів українознавство набуде таких необхідних для формування суспільної свідомості й дії динамізму, обширу й глибини.

